

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBĖS KANCELIARIJA
SOCIALINĖS POLITIKOS GRUPĖ

PAŽYMA

DĖL 2021–2030 M. PLĖTROS PROGRAMOS VALDYTOJO SOCIALINĖS APSAUGOS IR
DARBO MINISTERIJOS SOCIALINĖS SUTELKTIES PLĖTROS PROGRAMOS
PATVIRTINIMO (TAP-21-885(2)(21-27325(3))

2021-11-09 Nr. NV-2795

Vilnius

Rengėjas: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija (SADM).

Tikslas – patvirtinti 2021–2030 metų socialinės sutelkties plėtros programą (Programa).

Esama situacija:

- Keičiasi gyventojų amžiaus struktūra – mažėja vaikų ir daugėja vyresnio amžiaus asmenų. 2021 m. pradžioje šalyje gyveno 557,1 tūkst. 65 m. ir vyresnių asmenų (19,9 proc. visų gyventojų). Remiantis Eurostato prognozėmis, šimtui 15–64 m. gyventojų 2030 m. teks 45,8 65 m. ir vyresnių asmenų. Šios demografinės tendencijos lemia naujus iššūkius.
- Vis dar nepakankama pažanga sprendžiant skurdo ir nelygybės problemas. Nors asmenų, patiriančių skurdo riziką ar socialinę atskirtį, dalis 2018-2020 m. sumažėjo (nuo 28,3 iki 24,8 proc.), šis rodiklis viršija ES vidurkį (2019 m. – 20,9 proc.). Gerokai didesnę skurdo riziką ir socialinę atskirtį patiria vyresni nei 65 m. žmonės, bedarbiai, vieniši tėvai, neįgalieji. Žmonės su negalia yra viena iš grupių, kurių galimybės dalyvauti įvairiose veiklose apribotos labiausiai.
- Aktuali apsirūpinimo būstu problema. 2019 m. socialinio būsto fondą sudarė 11,9 tūkst. būstų, iš kurių 260 būstų (2,2 proc.) buvo avarinės būklės arba netinkami gyventi. Laukiančių paramos būstui išsinuomoti sąrašė šiuo metu yra daugiau nei 10 tūkst. asmenų (šeimų). Neįgalieji ir gausios šeimos yra tos grupės, kurioms tinkamas būstas rinkoje sunkiai prieinamas. Taip pat stebimi dideli teritoriniai pažeidžiamų visuomenės grupių gerovės skirtumai dėl nevienodos socialinių paslaugų infrastruktūros ir skirtingo viešųjų paslaugų prieinamumo savivaldybėse.
- Lietuvos lyčių lygybės indeksas yra vienas žemiausių tarp ES valstybių. Nors vyrų ir moterų užimtumo rodikliai panašūs, aukštas moterų išsilavinimo lygis, tačiau vis dar nepakanka dėmesio tokioms sritims kaip lyčių pusiausvyra politikoje, lyčių stereotipų paplitimas, smurto artimoje aplinkoje mastas, moterų ir vyrų atlyginimų ir pensijų skirtumai.
- Pagal pasaulio konkurencingumo indekso socialinio kapitalo vertinimą (socialiniai ryšiai, tinklai, tarpusavio pasitikėjimas ir pasitikėjimas institucijomis, pilietinis aktyvumas ir dalyvavimas) Lietuva 2019 m. užėmė 89 vietą iš 141, pagal „Legatum“ klestėjimo indeksą 2020 m. – 156 iš 167.

Esmė:**Programa įgyvendins du 2021–2030 m. nacionalinio pažangos plano (NPP) uždavinius:**

2.2. Didinti neįgaliųjų ir jų šeimų, senyvo amžiaus žmonių bei kitų pažeidžiamų ir socialinėje atskirtyje esančių grupių gerovę.

2.7. Stiprinti socialinio aktyvumo ir socialinės atsakomybės nuostatas visuomenėje bei bendruomeniškumą.

NPP 2.2 uždavinio „Didinti neįgaliųjų ir jų šeimų, senyvo amžiaus žmonių bei kitų pažeidžiamų ir socialinėje atskirtyje esančių grupių gerovę“ rodikliai

2.2.1. 65 metų ir vyresnių asmenų skurdo rizikos lygis, proc.: 2020 m. – 36 proc., 2025 m. – 30 proc., 2030 m. – 25 proc.

2.2.2. Asmenų, kurių veikla dėl sveikatos sutrikimų buvo apribota, skurdo rizikos lygis, proc.: 2020 m. – 32 proc., 2025 m. – 28 proc., 2030 m. – 23 proc.

2.2.3. Neįgaliųjų gyvenimo kokybės indeksas, balais iš 100: 2019 m. – 52 proc., 2025 m. – 57 proc., 2030

m. – 63 proc.

2.2.4. *Socialinio būsto poreikio patenkinimas nuo jo laukiančiųjų asmenų (šeimų) skaičiaus, proc.: 2020 m. – 7,9 proc., 2025 m. – 42 proc., 2030 m. – 88 proc.*

2.2.5. *Socialines paslaugas gaunančių tikslinės grupės asmenų dalis nuo bendro su skurdo rizika ar socialine atskirtimi susiduriančių gyventojų skaičiaus, proc.: 2019 m. – 15,8 proc., 2025 m. – 17 proc., 2030 m. – 25 proc.*

Problemos ir siūlomos priemonės joms spręsti

1 problema – daugiau nei trečdalis neįgaliųjų ir šeimų, auginančių neįgalų vaiką, skursta ar patiria socialinę atskirtį.

Spręstinios problemos priežastys:

- 1.1. Nekoordinuotai ir nekompleksiškai teikiamos socialinės integracijos, sveikatos ir švietimo (ugdymo) paslaugos asmenims turintiems negalią.
- 1.2. Nustatant negalią, vadovaujama tik medicininiais kriterijais, neatsižvelgiama į individualius poreikius ir jų tenkinimo galimybes.
- 1.3. Dėl nepritaikytos viešųjų paslaugų infrastruktūros net 65 proc. neįgaliųjų patiria sunkumų savarankiškai gyventi, naudodamiesi viešosiomis paslaugomis, įsigydami prekių ar paslaugų.
- 1.4. Nesukurtos tinkamos sąlygos šeimoms, auginančioms ar prižiūrinčioms neįgalius asmenis, derinti šeimos įsipareigojimus ir darbą.
- 1.5. Nevienodas paslaugų neįgaliesiems prieinamumas savivaldybėse, menkas savivaldybių įsitraukimas į bendruomeninių paslaugų planavimą ir organizavimą.
- 1.6. Darbuotojams, teikiantiems pagalbą neįgaliesiems, trūksta specialiųjų darbo su neįgaliaisiais ir jų šeimos nariais žinių.
- 1.7. Trūksta paslaugų (atokvėpio) šeimos nariams, prižiūrintiems namuose asmenį, turintį sunkią negalią.
- 1.8. Negalios išmokos (pensijos ir tikslinės kompensacijos) neužtikrina tinkamo specialiųjų poreikių, susijusių su negalia, patenkinimo, nes yra mažesnės nei skurdo rizikos riba.
- 1.9. Nepakankamas visuomenės supratimas apie neįgaliųjų įtraukties svarbą ir individualius neįgaliųjų poreikius.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 1 problema:

1. Plėtoti kompleksinę neįgaliųjų socialinės integracijos sistemą.
2. Sukurti tvarią nestacionarios ilgalaikės priežiūros sistemą.
3. Sumažinti pažeidžiamų visuomenės grupių gerovės teritorinius skirtumus (*regionuose taikoma priemonė*).
4. Įgyvendinti lygių galimybių, lyčių lygybės principus.

Kitos priemonės numatytos Neįgaliesiems tinkamos aplinkos visose gyvenimo srityse, Pajamų nelygybės mažinimo ir Įtraukios darbo rinkos plėtros programose (*valdytoja – SADM*).

2 problema – daugiau nei trečdalis vyresnio amžiaus (65+) žmonių patiria skurdą ar socialinę atskirtį.

Spręstinios problemos priežastys:

- 2.1. Ribotos vyresnio amžiaus žmonių galimybės išlikti darbo rinkoje ir aktyviai dalyvauti socialiniame gyvenime.
- 2.2. Didėjant vyresnio amžiaus žmonių skaičiui visuomenėje, trūksta jų poreikius atitinkančių integruotų socialinių paslaugų.
- 2.3. Daugiau nei 60 proc. senatvės pensijų gavėjų gauna pensijas (disponuojamos pajamos), mažesnes nei skurdo rizikos riba.
- 2.4. Penktadalis vyresnio amžiaus asmenų patiria energetinį skurdą, nes būstui išlaikyti išleidžia apie 30 proc. disponuojamų pajamų.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 2 problema:

1. Didinti senyvo amžiaus asmenų socialinį aktyvumą.
2. Plėtoti pagalbos senyvo amžiaus asmenims sistemą.

3. Sukurti tvarią nestacionarios ilgalaikės priežiūros sistemą.
4. Sumažinti pažeidžiamų visuomenės grupių gerovės teritorinius skirtumus (*regionuose taikomos priemonės*).

Kitos priemonės numatytos Įtraukios darbo rinkos ir Pajamų nelygybės mažinimo (*valdytoja – SADM*), Švietimo plėtros (*valdytoja – ŠMSM*), Sveikatos priežiūros kokybės ir efektyvumo didinimo (*valdytoja – SAM*), Kultūros ir kūrybingumo (*valdytoja – KM*), Energetikos plėtros (*valdytoja – EM*) programose.

3 problema – mažiau galimybių turinčio jaunimo socialinė atskirtis ir negebėjimas integruotis į visuomenės gyvenimą.

Spręstinios problemos priežastys:

- 3.1. Apie dešimtadalį jaunų žmonių nedalyvauja formaliojo švietimo sistemoje, darbo rinkoje, mokymuose.
- 3.2. Pradedantiems savarankišką gyvenimą, jauniems žmonėms trūksta bendrųjų, socialinių kompetencijų.
- 3.3. Mažiau galimybių turintis jaunimas neturi reikiamų kompetencijų, kad galėtų gyventi savarankiškai.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 3 problema:

1. Plėtoti laiku atliekamo efektyvaus darbo su jaunimu sistemą.
2. Sumažinti pažeidžiamų visuomenės grupių gerovės teritorinius skirtumus (*regionuose taikoma priemonė*).

Kitos priemonės numatytos Šeimos politikos stiprinimo (*valdytoja – SADM*), Švietimo plėtros (*valdytoja – ŠMSM*) programose.

4 problema – socialinė atskirtis dėl galimos diskriminacijos (lyties, socialinės padėties, amžiaus, negalios, kalbos, kilmės, rasės, tautybės, pilietybės, įsitikinimų ar pažiūrų, lytinės orientacijos, etninės priklausomybės, tikėjimo, sveikatos būklės ar kitu pagrindu).

Spręstinios problemos priežastys:

- 4.1. Socialinis-emocinis ugdymas ne visada atliepia lygių galimybių ir nediskriminavimo principų įgyvendinimo poreikius.
- 4.2. Neužtikrinama pagalba nukentėjusiems nuo incidentų, susijusių su diskriminacija ar neapykanta.
- 4.3. Nėra gerai veikiančios pranešimų apie incidentus, susijusius su neapykanta, sistemos, egzistuoja nebaudžiamumas.
- 4.4. Socialinės partnerystės trūkumai lygių galimybių srityje.
- 4.5. Viešojo sektoriaus veikloje neužtikrinamas vertikaliojo ir horizontaliojo lygių galimybių principo įgyvendinimas, lemiantis lygių galimybių neužtikrinimą.
- 4.6. Persikertančioji nelygybė (diskriminacija keliais pagrindais).
- 4.7. Fragmentuota pabėgėlių ir trečiųjų šalių piliečių socialinės integracijos sistema.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 4 problema:

1. Įgyvendinti lygių galimybių, lyčių lygybės principus.
2. Plėtoti užsieniečių integracijos sistemą.
3. Kitos priemonės numatytos Švietimo plėtros programoje (*valdytoja – ŠMSM*).

5 problema – aukštas smurto artimoje aplinkoje ir smurto prieš vaikus lygis.

Spręstinios problemos priežastys:

- 4.1. Nepakankamai efektyviai veikianti pagalbos ir paslaugų smurtą artimoje aplinkoje smurtą patyrusiems asmenims bei asmenims, siekiantiems atsisakyti smurtinio elgesio, teikimo sistema.
- 4.2. Nepakankamai efektyvus tarpinstitucinis bendradarbiavimas.
- 4.3. Visuomenės švietimo spragos, lemiančios smurtą artimoje aplinkoje toleravimą.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 5 problema:

1. Plėtoti efektyvios prevencijos ir pagalbos smurto artimoje aplinkoje sistemą bei stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą.
2. Įgyvendinti lygių galimybių, lyčių lygybės principus.

Kitos priemonės numatytos Šeimos politikos stiprinimo plėtros programoje (*valdytoja – SADM*).

6 problema – socialinė atskirtis dėl socialinės elgsenos (asmenys, turintys įvairių priklausomybių, iš įkalinimo ištaigų išėję asmenys, benamiai).

Spręstinios problemos priežastys:

- 6.1. Iš artimos aplinkos perimta sveikatai žalinga elgsena.
- 6.2. Prasta emocinė (ypač vyrų) sveikata bei dažnai pasitaikanti sveikatai žalinga elgsena.
- 6.3. Neigiamas visuomenės ir darbdavių požiūris į priklausomybių turinčius asmenis, grįžusius iš įkalinimo įstaigų, benamius.
- 6.4. Prevencinių priemonių trūkumas ir specializuotos socialinės reabilitacijos paslaugų stoka grįžusiems iš įkalinimo įstaigų, stoka.
- 6.5. Nepakankama apimtimi įgyvendinamos nusikalstamo elgesio keitimo, pagalbos nukentėjusiems nuo nusikalstamo veikos asmenims programos.
- 6.6. Nėra benamystės prevencijos mechanizmo.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 6 problema:

1. Plėtoti socialinės integracijos priemones labiausiai pažeidžiamoms grupėms.
2. Sumažinti pažeidžiamų visuomenės grupių gerovės teritorinius skirtumus (*regionuose taikoma priemonė*).

Kitos priemonės numatytos Šeimos politikos stiprinimo (*valdytoja – SADM*), Sveikatos išsaugojimo ir stiprinimo plėtros (*valdytoja – SAM*) programose.

7 problema – būsto prieinamumas.Spręstinios problemos priežastys:

- 7.1. Nėra išsamios būsto prieinamumo analizės bei ilgalaikės būsto prieinamumo plėtros kryptų.
- 7.2. Lėta savivaldybių socialinio būsto fondo plėtra, efektyvaus socialinio būsto fondo panaudojimo formų trūkumas.
- 7.3. Neišplėtotą nuomojamo būsto rinką.
- 7.4. Per mažos subsidijos valstybės iš dalies kompensuojamo būsto kredito daliai apmokėti šių kreditų gavėjams.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 7 problema:

1. Didinti būsto prieinamumą socialiai pažeidžiamiems asmenims.
2. Sumažinti pažeidžiamų visuomenės grupių gerovės teritorinius skirtumus (*regionuose taikoma priemonė*).

<u>NPP 2.7 uždavinio „Stiprinti socialinio aktyvumo ir socialinės atsakomybės nuostatas visuomenėje bei bendruomeniškumą“ rodikliai</u>
--

2.7.2.. <i>Pilietinės visuomenės organizacijų tvarumo indeksas (balais nuo 7 iki 1):</i> 2019 m. – 2,5; 2025 m. – 2,1; 2030 m. – 1,9.

2.7.3. <i>Pilietinės galios indeksas (balais iš 100):</i> 2019 m. – 39,7; 2025 m. – 45; 2030 m. – 53.

Problemų ir siūlomų priemonių joms spręsti**1 problema – mažas visuomenės socialinis aktyvumas, dalyvavimas bendruomeninėse veiklose ir sprendimų priėmimo procesuose.**Spręstinios problemos priežastys:

- 1.1. Gyventojai jaučiasi neturintys galios daryti įtaką priimant valstybei svarbius sprendimus.
- 1.2. Mažas visuomenės dalyvavimas savanoriškoje, pilietinėje ir bendruomeninėje veikloje.
- 1.3. Valstybės institucijų ir įstaigų darbuotojams trūksta žinių ir gebėjimų efektyviai, patraukliai įtraukti piliečius į sprendimų priėmimo procesus, taip pat duomenų, kurie įgalintų formuoti efektyvias politikos priemones bendradarbiaujant su nevyriausybinėmis organizacijomis (NVO) priemonės.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 1 problema:

1. Didinti visuomenės ir NVO dalyvavimą sprendimų priėmimo procesuose.
2. Stiprinti ir plėtoti savanorišką veiklą.

2 problema – silpnos pilietinės visuomenės organizacijos (PVO): dažna darbuotojų kaita, trūksta lyderių, trūksta darbo su savanoriais, organizacinio planavimo, atstovavimo (advokacijos) įgūdžių.

Spręstinios problemos priežastys:

- 2.1. PVO veiklą varžanti reguliacinė aplinka.
- 2.2. PVO silpnai įtraukiamos į viešųjų paslaugų teikimą.
- 2.3. Finansavimo mechanizmai nėra tvarūs.

Priemonės, kuriomis sprendžiama 2 problema:

1. Kurti NVO plėtrai palankią reguliacinę aplinką.
2. Plėtoti NVO įgalinimo teikti socialinės srities viešąsias paslaugas modelį.
3. Kurti tvarius, inovacijomis grįstus NVO finansavimo mechanizmus.

Programos įgyvendinimo lėšos 2021–2030 m. – 643 800,31 tūkst. Eur (finansinės projekcijos bus reguliariai peržiūrimos ir pagal poreikį tikslinamos), iš jų:

- 30 307,00 tūkst. Eur valstybės biudžeto lėšos;
- 241 571,36 tūkst. Eur Europos socialinio fondo + lėšos;
- 332 513,61 tūkst. Eur Europos regioninės plėtros fondo lėšos, skiriama regioninei pažangos priemonei „Sumažinti pažeidžiamų visuomenės grupių gerovės teritorinius skirtumus“;
- 39 368,34 tūkst. Eur Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo lėšos;
- 40 tūkst. Eur – kiti tarptautiniai finansavimo šaltiniai (Užimtumo ir socialinių inovacijų programos, Teisių, lygybės ir pilietybės programos ir kiti).

Nauda. Programos priemonių įgyvendinimas padės spręsti kompleksines problemas, dėl kurių asmenys, priklausantys socialiai jautrioms ar pažeidžiamoms socialinėms grupėms (neįgalieji, senyvo amžiaus asmenys, mažiau galimybių turintis jaunimas, benamiai, grįžę iš įkalinimo įstaigų ir kt.), patiria socialinę atskirtį, skurdą, smurtą, gali būti diskriminuojami, susiduria su sunkumais įsidarbindami ar kreipdamiesi socialinės pagalbos. Vykdomos priemonės taip pat didins visuomenės socialinį, pilietinį aktyvumą, dalyvavimą savanoriškoje veikloje, gerins aplinką veikti NVO ir kt. Tikimasi, kad 2030 m.: 65 m. ir vyresnių asmenų skurdo lygis sumažės iki 25 proc. (2020 m. – 36 proc.); asmenų (šeimų), gavusių paramą būstui įsigyti ar išsinuomoti, skaičius padidės 24 proc., lyginant su 2020 m.; socialines paslaugas gaus 25 proc. visų gyventojų, susiduriančių su skurdo rizika (2019 m. – 15,8 proc.); gyventojų, nepakančių smurtui artimoje aplinkoje, dalis sudarys 95 proc. (2020 m. – 89 proc.); visose savivaldybėse (60) bus prieinamos smurtinio elgesio keitimo programos (dabar – 12); gyventojų, įsitraukusių į savanorišką veiklą, dalis sieks 22 proc. (2020 m. – 14,6 proc.) ir kt.

Įgyvendinant Programą taip pat dalyvaus ŠMSM, VRM, SAM, EIM, FM, SAM, KM, EM, TM, AM, Jaunimo reikalų departamentas, Generalinė prokuratūra, Nacionalinė teismų administracija, Lygių galimybių kontrolieriaus tarnyba, Žurnalistų etikos inspektoriaus tarnyba, Lietuvos statistikos departamentas, savivaldybės ir kt.

Derinimas: Pirminį projektą parengė darbo grupė (SADM, AM, SAM, ŠMSM, KM, VRM atstovai). Parengus projektą, konsultuotasi su visuomene vykdant viešąją konsultaciją, apie tai paskelbiant interneto svetainėje ir el. paštu išsiunčiant 40 socialinių ir ekonominių partnerių. Konsultavimosi procese dalyvavo pagrindiniai suinteresuoti asmenys (neįgalųjų organizacijos, asociacijos, NVO), veikiantys šioje srityje. Į didžiąją dalį konsultavimosi metu gautų pastabų atsižvelgta. Patobulintas projektas buvo pakartotinai suderintas su SAM, ŠMSM, URM, ŽŪM, SM, FM, KM, VRM, TM, EM ir Lietuvos savivaldybių asociacija.

Programos projektas svarstytas 2021-10-26 tarpinstituciniame pasitarime ir patikslintas, įvertinus Vyriausybės kanceliarijos Socialinės politikos grupės, Strateginio planavimo ir stebėsenos grupės ir Teisės grupės pastabas ir pasiūlymus, taip pat patikslintas pagal papildomai pateiktus ŠMSM pasiūlymus (suderinta darbo tvarka).

Atitikimas Vyriausybės programai: Projektas įgyvendina Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plano 3.1.3, 3.1.5, 3.1.7, 3.1.10 – 3.1.12, 3.2.4, 3.2.6, 3.2.7, 3.4.2, 3.4.5, 3.5.3, 3.5.4, 3.6.1 – 3.6.3, 3.6.6 – 3.6.8 ir 5.2.13 papunkčių nuostatas.

Dalykinio vertinimo išvada:

Projektą siūlome **svarstyti Vyriausybės posėdžio B dalyje.**

